

Ima vsak dan razen sobot, nedelj in praznikov
Issued daily except Saturdays, Sundays and Holidays

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniki prostori:
2657 South Lawndale Ave.
Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

TO-YEAR XXXIX Cena lista je \$8.00 Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879. CHICAGO 23, ILL., TOREK, 25. NOVEMBRA (NOV. 25), 1947 Subscription \$8.00 Yearly STEV.—NUMBER 231 Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Grški premier naznanil ofenzivo proti gerilcem

Ameriška vojaška intervencija se obeta.
Konfuzija med člani Griswoldove misije

Atene, Grčija, 24. nov.—Po-
gled izvajanja Trumano-
ve protikomunistične doktrine
je se, kako vse kaže, iz-
boljšal. To je razvidno iz na-
znanja premierja Themistokle-
a Sophoulisa, da bo grška ar-
mada vodila brezobzirno vojno
proti gerilskim silam v severni
Grčiji.

Sophoulis je postal premier z
ameriško pomočjo. Naznanilo o
brezobzirni vojni proti gerilcem
je objavil v Solunu. Poudaril
je, da je odprta vojna sedaj po-
tiska njegove vlade in da je to
politično odprla Amerika.

Amerika je v zadnjem sep-
tembru, ko je v Atene dospel
Henderson, reprezentant
državnega departmanta, upala,
da bo situacija ublažila v Gr-
čiji, ko je bil "liberalen" So-
phoulis izbran za predsednika
grške monarhistične vlade. Upa-
je se sedaj izgnilo. To potr-
juje naznanilo o brezobzirni voj-
ni proti grškim gerilskim silam.

Ameriška vojaška intervencija
ni izključena. Ameriška ar-
mada in mornarica sta udeleženi
v programu, ki določa finan-
no in vojaško pomoč Grčiji.
Kongres je na apel predsednika
Trumana dovolil potrošnjo \$350-
000 v Grčiji. Ameriški vo-
jaški častniki in svetovalci pri-
hajajo v Grčijo.

Ako ne bo ameriški državni
tajnik Marshall na konferenci
zunanjih ministrov štirih velesil

Londonu izravnal razlik z Ru-
sijo, bodo morda ameriške čete
deležene v vojni proti geril-
skim silam v grških hribih to zimo.
Ako je bil namen Trumanove
doktrine rekonstrukcija Grčije,
se ne nekateri trdijo, se je na-
men izjavil. To je razvidno
iz naznanila grškega premierja.

Sophoulis je zdaj v isti grupi
proti bivši premier Konstantin
Kaldaris, zunanji minister in vo-
jaški reaktor monarhistične
stranke. Srednje poti ni. Cen-
trni se bodo morali pridružiti
Sophoulisu in Kaldarisu, ali pa
sile v hribih severne Gr-
čije.

Amerika se ne bo mogla u-
makniti iz borbe. Vprašanje je
maga ali poraz, ker je prevzela
vpletena v konfliktu. Polom
ameriške politike v Grčiji ni iz-
jučen. S polomom politike se
rušila tudi Trumanova dok-
trina.

Med člani ameriške misije,
katere načelnik je Dwight Gris-
wold, bivši governor Nebraske,

Vojaške sile ojačane v Parizu

Stavka železničarjev
se širi

Pariz, 24. nov.—Robert Schu-
man, predsednik nove francoske
koalijske vlade, je odredil oja-
čanje vojaških sil in mobilnih
gard v Parizu iz bojnih pred-
izbruhom nemirov.

Vojaške čete so dosepele v Pa-
riz iz okoliških krajev. Rezervi-
sti so se morali prijaviti za služ-
bo pri poveljstvu v Fantain-
bleau, ki leži 40 milj južno od
Pariza.

Schumanova naloga je vzpo-
stavitev miru v Franciji v krizi,
ki je nastala kot posledica stavk.
Okrog milijon delavcev je ude-
leženih v stavkah.

Stavka železničarjev se širi.
Bojazen je, da bo oklicana ge-
neralna stavka. Unija železni-
čarjev je zagotovila podporo
stavkarjem. V stavkah so za-
vojevani rudarji, kovinarski de-
lavci, mornarji, pristanišni de-
lavci, učitelji in drugi.

Schuman je formiral novo
vlado po pogajanjih z voditelji
političnih strank. Voditelji ko-
munistične stranke se niso ude-
ležili pogajanj. Schumanova
vlada je že sedma po osvoboditvi
Francije.

je srečno preстал. Obiski so do-
voljeni. Društvo mu želi hitre-
ga okrevanja.—V Newburgu je
umrla Alojzija Verček, rojena
Blatnik, stara 64 let, doma iz
vasi Peč, fara Škočjan, Dolenjs-
ko, v Ameriki 47 let, članica
SDZ, KSKJ in SZZ. Tukaj za-
pušča moža Michaela, dva sinov-
va, tri poročene hčere, osem
vnukov, brata Josepha, sestro
Josephine Stepič, polbrata in
polsestro, v starem kraju pa
brata.—Poročila sta se Mary Me-
žič in Frank Turk, kakor tudi
Mildred A. Zadnik in Anthony
D. Brogach.—V bolnišnici Mt.
Sinai se nahaja trgovec Louis
Cimperman, ki se je moral pod-
vreči operaciji.

Nov grob v Michiganu

Muskegon, Mich.—Umrli je
Martin Jalovec, star 61 let, do-
ma iz Globočice pri Krškem, v
Ameriki 40 let. Tukaj zapuša
ženo, sina in hčer, v starem kra-
ju pa sestro.

Poroka

Latrobe, Pa.—Pred kratkim
sta se poročila Stanley J. Ban
in Frances Žitko. Stanley je
član društva 725. Frances pa
društva 223 SNPJ. Dom si u-
stanovita v Greensburgu, kjer si
gradita hišo. Obilo sreče!

Iz Clevelanda

Cleveland.—Frank Celin,
predsednik društva Mir 142
SNPJ se nahaja v Women's Hos-
pitalu, kjer se je zadnje sredo
moral podvreči operaciji, katero

ZADNJA PRILIKA ZA ODVRNI- TEV RAZKOLA

Namestniki zunanjih
ministrov priznali
polom razgovorov

MARSHALL IN BE- VIN OPTIMISTIČNA

London, 24. nov.—V ozadju
naraščajočega nesoglasja se bo-
do jutri sestali na konferenci
zunanji ministri štirih velesil—
Velike Britanije, Rusije, Ameri-
ke in Francije. Opazovalci trdi-
jo, da bo ta konferenca zadnja
prilika za odvrnitev popolnega
razkola med vzhodom in zapa-
dom.

Namestniki zunanjih minis-
trov, ki so se sestali v Londonu
6. novembra, so priznali polom
razgovorov. Zediniti se niso mo-
gli niti o vsebini poročila, ki bo
predloženo zunanjim ministrom.

Ruski zunanji minister Molot-
ov je danes dospel v London.
Francoski zunanji minister Bi-
dault bo prišel v London jutri.
Sovjetsko poslanstvo je nazna-
nilo, da bo glavni pomočnik Mo-
lotova na londonski konferenci
Andrej Višinski, pomožni zuna-
jni minister. On bo prišel v Lon-
don iz New Yorka po zaključ-
enju zborovanja skupščine Zdru-
ženih narodov.

Med onimi, ki so dospeli v
London, so ameriški poslanik
Walter B. Smith v Moskvi, ge-
neral Lucius D. Clay, načelnik
ameriške vojaške vlade v Nem-
čiji, in francoski poslanik Geor-
ges Catroux v Moskvi. Štab
svetovalcev, veščakov in stra-
žnikov zunanjih ministrov štirih
velesil v Londonu bo štel okrog
400 oseb.

Ker se namestniki niso mogli
zediniti niti o agendi, bodo mo-
rali zunanji ministri odločiti o
predmetu diskuzij. Celotni opti-
misti sodijo, da bo vzelo več dni,
preden se bo delo pričelo na
konferenci.

Glavna naloga ministrov je
sestava mirovne pogodbe za Av-
strijo in formuliranje ekonom-
skih in političnih smernic za
Nemčijo. To naj bi bilo uvod v

Ustanovitev agen- ture predlagana

Nadzirala naj bi po-
moč zapadni Evropi

Washington, D. C., 24. nov.—
Kongresni odsek, čigar člani so
obiskali Evropo pred nekaj me-
seci in študirali ekonomsko si-
tuacijo, je predlagal ustanovitev
nove agencije, ki naj bi nadzi-
rala pomoč na podlagi Marshal-
lovega načrta zapadni Evropi.

Marshallov načrt predvideva
potrošnjo 16 do 20 milijard do-
larjev v štirih letih za ekonom-
sko rekonstrukcijo in rehabili-
tациjo 16 držav v zapadni Evro-
pi. Načrt odseka bo formalno
predložen kongresu in predse-
dniku Trumanu prihodnji teden.

V kongresu se je pričela de-
bata o medčasni ameriški pomo-
či \$597.000.000 Franciji, Italiji in
Avstriji. Senator Vandenberg,
republikanec iz Michiganu, je
naznanil, da bo predlagal odobri-
teve pomoči tem državam. Priča-
kuje se, da bo pomoč sankcioni-
rana ta teden.

Odbor direktorjev Ameriške
trgovske zbornice je s sugeriral
kongresu ustanovitev korporaci-
je, ki naj bi kontrolirala troše-
nje ameriškega denarja v zapa-
dni Evropi. Korporacija naj bi
bila odgovorna za svoje funkci-
je kongresu.

Aretacije "upornikov" na Madagaskaru

Pariz, 24. nov.—Časniška
agentura France Presse poroča,
da je bilo 500 oseb aretiranih na
francoskem otoku Madagaskaru.
Aretacije so preprečile uporno
gibanje, ki se je kahal.

razprave glede sklenitve mirov-
ne pogodbe za Nemčijo. Rusija
vztraja pri zahtevi, da se disku-
zije o mirovni pogodbi za Av-
strijo odlože, dočim so zapadne
sile zavzele stališče, da mora
biti ta zadeva najprej rešena.

Ameriški državni tajnik Mar-
shall in britski zunanji minister
Bevin sta izjavila, da sta opti-
mistična glede izida londonske
konference. Člani njenih štabov
ne delijo optimizma z njima.

Ruski maršal kritizira politiko zapadnih sil

Amerika, Velika Britanija in Francija
obdolžene kršenja sklenjenih dogovorov.
Obsodba imperializma in vojne propagande

Berlin, 24. nov.—Ruski maršal
Vasilij D. Sokolovski je objavil
izjavo z ostro obsodbo okupacijs-
ke politike zapadnih sil v Nem-
čiji, anglo-ameriškega imperia-
lizma in vojne propagande. Iz-
javo z obsodbo je maršal preči-
tal na seji članov zavezniškega
sveta za kontrolo Nemčije.

Ameriko, Veliko Britanijo in
Francijo je Sokolovski obdolžil
kršenja dogovorov, ki so bili
sklenjeni v Jalti in Potsdamu.
Dejal je, da ameriške in britske
okupacijske oblasti vzdržujejo
nemške vojaške enote in zbere
častnikov v osrčju Evrope, vo-
dijo imperialistično in vojno
propagando pod pretvezo borbe
proti komunizmu.

Obdolžitve so bile izrečene
tik pred konferenco zunanjih
ministrov štirih velesil v Londonu,
na kateri bodo razprave o
usodi Nemčije, kar je značilno.
Slišijo se napovedi, da se bo kon-
ferenca izjalovila.

General Lucius D. Clay, vr-
hovni poveljnik ameriških oku-
pacijskih sil in načelnik vojaške
vlade v ameriški okupacijski
coni v Nemčiji, je zanikal ob-
dolžitve ruskega maršala. De-
jal je, da so brez podlage.

"Lahko rečem, da nisem dobil
nobene prošnje za pojasnila dej-
stev," je rekel Clay. "Moj na-
men ni povečanje trenja med
zapadnimi silami in Sovjetsko
unijo tik pred konferenco zuna-
njih ministrov v Londonu. Re-
kord naj govori sam zase."

Na vprašanje častnikarjev, ali
upa, da bo prišlo do kompromi-
sa med zapadnimi silami in Ru-
sijo na konferenci zunanjih mi-
nistrov v Londonu, je Clay od-
govoril, da je optimist.

General Meyers pride pred sodišče

Senatni odsek
zaključil zaslišanje

Washington, D. C., 24. nov.—
Justični departament je nazna-
nil, da bo general Bennett E.
Meyers obtožen in postavljen
pred sodišče. Njegova zadeva
bo prišla pred federalno velepo-
roto ta teden. Ako bo spoznan
za krivega, bo obsojen v zapor
in plačitev denarne kazni. Mak-
simalna kazen je 39 let zapore in
plačitev \$629.500.

Senatni odsek, kateremu je
bila poverjena preiskava obr-
ambnega programa, je zaključil
zaslišanje. Načelnik odseka je
senator Ferguson, republikanec
iz Michiganu. Priče, ki so na-
stopile pred odsekom, so izpove-
dale, da je general dobil \$131.000
od Aviation Electric Co., Van-
dalia, O., katero je ustanovil.

Meyers je oddajal kontrakte
kompanijam v vojnem času. Od-
seku je bila predložena eviden-
ca, da je nagradil bogastvo s
kupovanjem delnic kompanij, ki
so dobivale kontrakte.

Kot priča proti Meyersu je na-
stopil general Arnold, bivši vr-
hovni poveljnik letalske sile.
Označil je za "gnilo jabolko"
in obdolžil, da je onečastil uni-
formo.

Sokolovski je naglasil, da
Amerika in Velika Britanija ni-
sta izvedli denacificacije in de-
militarizacije v svojih okupacijs-
kih conah. Ameriške oblasti
niso zdrobile nemškega kemič-
nega trusta I. G. Farbenindu-
strie v smislu sklenjenega dogo-
vora. Amerika gradi vojaške ba-
ze v Nemčiji in se pripravlja za
napad na države v vzhodni Ev-
ropi.

General Lucius D. Clay, vr-
hovni poveljnik ameriških oku-
pacijskih sil in načelnik vojaške
vlade v ameriški okupacijski
coni v Nemčiji, je zanikal ob-
dolžitve ruskega maršala. De-
jal je, da so brez podlage.

"Lahko rečem, da nisem dobil
nobene prošnje za pojasnila dej-
stev," je rekel Clay. "Moj na-
men ni povečanje trenja med
zapadnimi silami in Sovjetsko
unijo tik pred konferenco zuna-
njih ministrov v Londonu. Re-
kord naj govori sam zase."

Na vprašanje častnikarjev, ali
upa, da bo prišlo do kompromi-
sa med zapadnimi silami in Ru-
sijo na konferenci zunanjih mi-
nistrov v Londonu, je Clay od-
govoril, da je optimist.

Tiskarji zahtevajo zvišanje plače

Glasovanje o
oklicu stavke

Chicago, 24. nov.—Okrog 1.800
članov krajevne tiskarske unije
zahteva višje plače. Unija je
naznanila, da zahteva zvišanje
brez pogodbe, ker se hoče izog-
niti Taft-Hartleyevemu protide-
lavskega zakonu.

Danes bodo tiskarji glasovali
o oklicu stavke proti izdajate-
ljem šestih listov v Chicagu. Li-
sti so Tribune, Sun, Times, He-
rald-American, Daily News in
Journal of Commerce.

Na zborovanju tiskarjev je go-
voril Woodruff Randolph, pre-
sednik tiskarske unije, včlanje-
ne v Ameriški delavski federaci-
ji. Osebil je druge unije ADF,
ki so podpisale pogodbe z delo-
dalci v soglasju s provizijami
protidelavskega zakona. Dejal
je, da so te "kaptivne" unije de-
lodajalcev.

Tiskarji zahtevajo zvišanje
plače na sto dolarjev za 36 in
četrt ure dela v tednu. Sedanja
plača je \$85.50.

DRŽAVNA DELAVSKA FEDERACIJA ZA PORAZ PROTIDELAVSKEGA ZAKONA

San Francisco, Calif.—(FP)—
Prvi upor proti političnim o-
rganizacijam Taft-Hartleyevega
protidelavskega zakona se je
zgodil v Californiji pred par
dnevi. To se je zgodilo z akcijo
glavne delavske federacije
ADF, ki je odglasovala, da se
bo biral izreden assement za
financiranje kampanje za poraz
protidelavskega zakona.

Delavska federacija države
Californije je razvila splošno
kampanjo, da zajeti reakcijo, ki
na dan vsespovsod. Federa-
cija je storila prve korake za
prirediti redni konvenciji, na kate-
ri je bilo 200 delegatov. Za cilj
je postavila dve glavni točki:
1. protidelavskih kongres-
nov v državni in zvezni vladi
2. organiziranje vseh mogočih
organizacij, da dobi država pravi-
čnega razdelitev volilnih distrik-
tov.

Financijska sredstva za kampa-
jo se bodo dobila iz asemen-
ta izredni assement je \$2 na
glavo. S sprejetjem predloga
izredni assement se je držav-

na delavska federacija postavi-
la po robu proti Taft-Hartleye-
vem zakonu, ki prepoveduje
nalaganje direktnega asesmenta
za politične namene.
Četudi so že razne posamezne
unije v drugih državah namen-
oma kršile politično klavzulo v
Taftovem protidelavskem zaka-
nu, se je sedaj prvič zgodilo, da
se je državna delavska federa-
cija kot celota izrekla za tak ko-
rak. Federacija upa, da bo s to
določbo omajala tla protidelav-
skemu zakonu. Glavni namen
je, da pride zadeva pred vrhov-
no sodišče, od katerega se pri-
čakuje, da bo Taftov zakon pro-
glasilo, da je neustaven.
John F. Shelley, predsednik
državne federacije, je rekel, da
je politična omejitev v Tafto-
vem zakonu najhujši del zaka-
na. Delegati je pozval, naj
strebno svoje moči v boju proti
temu zakonu. "Te kampanje pa
ne moremo uspešno voditi brez
denarja," je poudaril Shelley.
"Zato je izreden assement po-
treben."

KANADSKE UNJE CIO SE ODLOČILE ZA VSTOP V POLITIČNO AKCIJO

Toronto, Can.—(FP)—Ka-
nadske unije CIO so se zavzele,
da razvijejo nove vrste kampa-
nje s tem, da postanejo aktivne
v politiki. V ta namen so že
imenovalle svoje zastopnike, ki
bodo vodili kampanjo, za svoje
delo pa bodo prejemale polno
plačo.

Zastopniki, ki bodo vodili po-
litično kampanjo, bodo stalno
nameščeni zato, da se pospeši
delo politične stranke, ki se
imenuje Cooperative Commo-
wealth Federation. To bo prvič
v zgodovini kanadskih unij, da
bodo aktivno sodelovale z de-
lavsko politično stranko.

Novo politično gibanje med
unijami delavci je dobilo za-
mah v resoluciji, ki je bila spre-
jeta na konvenciji kanadskih u-
nij CIO pretekli mesec. V re-
soluciji je rečeno, da je ome-
njena federacija politična roka
delavstva. Resolucija je bila
sprejeta kljub opoziciji nekate-
rih unij.

Najmočnejše delavske unije v
Canadi so jeklarska unija, uni-
ja avtnih delavcev in unija elek-
tričnih delavcev. Je klarska u-
nija ima 50.000 članov. Druge
unije, ki predstavljajo veliko
število delavcev, so kavčukar-
ska, mesarska, tekstilna in uni-
ja prodajalnih klerkov.

Vaaka izmed navedenih unij
bo imenovala svojega politične-
ga zastopnika, ki bo deloval v
določenem delokrogu med uni-
jskimi delavci, da se pridružijo
politični stranki.

Delavska politična stranka Co-
operative Commonwealth Fede-
ration je v preteklih letih izvo-
jevala že več političnih zmag v
nekaterih kanadskih provincih.
Novo gibanje med unijami de-
lavci kaže, da bo kanadsko or-
ganizirano delavstvo posnemalo
v politiki angleške delavce, ki
so že dolgo vrsto let aktivni tu-
di v politiki, ne samo v unijah.

PROSVETA

THE ENLIGHTENMENT

GLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodnina za Združene države (izven Chicago) in Kanado \$2.50 na leto, \$4.00 za pol leta, \$2.00 za četrt leta; za Chicago in okolice Cook Co., \$2.50 za celo leto, \$4.75 za pol leta; za inozemstvo \$11.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$2.50 per year, Chicago and Cook County \$2.50 per year, foreign countries \$11.00 per year.

Cene oglašev po dogovoru. Rokopisi dopisov in neprofitnih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts such as stories, plays, poems, etc. will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657 - 59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Francija v višinskem močvirju

V Franciji stavke, nemiri, vladne krize, ki se vrše druga za drugo.

V Italiji krvavi izgrede med levičarji in neofašisti ter naraščanje notranje napetosti.

Vsega tega so v obeh deželah seveda krivi — komunisti! Ako bi ne bilo komunistov, bi vladala v obeh deželah najlepší red in blagostanje. Enako tudi v drugih deželah. V Ameriki bi ne bilo inflacije. Na Kitajskem bi vladala demokracija in dežela bi si celila rane od dolge vojne. V Indokini bi bil mir, prav tako v Indoneziji.

Res, ako bi ne bilo teh prokletih kooomunistov... kako lepo bi bilo na svetu!!! Ničve v tej deželi bi se ne bavil s kakim Marshallovim načrtom, Trumanovo doktrino in podobnim. Milijarde, ki jih bo treba zmetati v zapadno Evropo, ako jo hočemo otepi pred "kooomunizmom", bi lepo ostale doma. Z njimi bi lahko bodisi reducirali ogromni narodni dolg ali pa renovali vsa mesta s podrejenjem slumov in zgraditvijo modernih stanovanjskih predelov, v katerih bi se lahko prijetno počutili tudi delavska para, ki je sedaj prisiljena živeti v duha morečih človeških smetiščih in podganskih kotičkih.

Res, kako bi bilo prijetno, ako bi ne bilo teh prokletih kooomunistov...

Pomudimo se nekoliko pri Franciji.

Po osvoboditvi je Francija kazala znake, da bo ena prvih dežel v razbiti Evropi, ki se bo postavila na noge. V deželi je pričelo valovati novo življenje, ki je kazalo na politični in moralni (ako smemo rabiti ta izraz) preporod naroda. Vir in vzgon tega preporoda je bilo partizansko gibanje, ki je zajelo široke ljudske mase. Izgledalo je, da bo nova Francija napravila prelom s korumpirano, lahkoživno in degenerirano preteklostjo in se očistila. Ampak tisti znaki so bili varljivi in se ni nič takega zgodilo.

Francosko delavstvo je res pokazalo, da si želi nove Francije. Dobri del delavstva se je vrgel na delo za gospodarsko obnovo Francije z velikim elanom. Z naglico so obnovljali porušene mostove, razbite železnice in poškodovane tovarne in domove. Posebno radurji so se vrgli na delo z velikim elanom v podržavljeni industriji in v razmeroma kratkem času dvignili produkcijo premoga na predvojno višino, potem pa jo tudi presegli. Potrebam po premogu pa kljub temu seveda niso mogli zadostiti, kajti Francija je bila že prej in je še danes odvisna od nemškega premoga. Tudi produkcija v ostalih industrijah je v danih razmerah naglo rastla in prišla zadnjo pomlad do točke, ki je bila le pet odstotkov pod predvojno produkcijo — 100. Zadnje mesece je splošna produkcija zdrknila na 90.

Povsem drugačen duh pa je pokazala ostala Francija, vsaj doberšen del nje. Paralelno z novo Francijo se je iz razvalin zopet začela dvigati stara, višinska Francija. Ta del Francije se je vrgel z vso energijo, ne na obnovo dežele, marveč v črnoborzijsko, lahkoživost in korupcijo. Medtem ko so industrijski delavci gurali po tovarnah, rudnikih, železnicah in pri gradbenih delih ob stisnjenih pasovih, so drugi sloji in posamezniki pričeli skamariti, kako bi na lažji način živeli, seveda na račun drugih. Rezultat slednjega je bil, da se je širok vse Francije v kratki dobi razpaslo črnoborzijsko stanje kot v nobeni drugi deželi. S črnim borzijskim stanjem je baje okužen tudi ves vladni aparat, posebno na vrhu. Vsa čitila smo tako. Prav tako je naš Paul Berger poročal, da ga je v gostilni v Parizu obsulo kar sedem natakarejev, vsi lačni napitnine.

Ta črnoborzijska bolezen se je zelo razpasla tudi po deželi. Temu se seveda ni čuditi. Glavni odjemalci kmetov so postali črnoborzijski iz mest in jim ponujali dvakrat, trikrat večjo ceno kot je bila določena po vladi. In tako se je tudi francoski farmer razvil v pravega črnoborzijskega. Ko je vlada postavila ceno, najbrže primerno, za pšenico in prodajo iste podvrgla javni kontroli, so šli črnoborzijski kmetje na "sedečo" stavko in lansko jesen posevek pšenice drastično znižali. Pravijo, da se jim bolj izplačajo pašniki, na katerih lahko rede živino, katero lahko prodajo črnoborzijskemu po fantastični ceni. Poleg drastično znižane cene pšenice je Francijo letos udarila še precej velika suša. Posledica vsega tega je, da je znašal njen letošnji pridelek pšenice le okrog 3.500.000 ton v primeru z 8.000.000 kot normalno. Zato je v Franciji danes tudi veliko pomanjkanje kruha.

V taki klimi se dežela seveda ne more dvigniti in gospodarsko postaviti na noge, kajti na delu so razkrajače sile, ki to na vsej črti preprečujejo. Posledica tega je, da se Francija danes nahaja v resni gospodarski in politični krizi. In to kljub temu, da bi se bila lahko lažje in hitreje postavila na noge kot katere koli druga po nacijskih invadirana dežela v Evropi. Prvič ni bila gospodarsko toliko uničena kot na primer Holandska, Poljska, Jugoslavija ali okupirani del Rusije, drugič je industrijsko prilično dobro razvita in poljedelsko dovolj močna, da se v normalnih razmerah lahko sama hrani. Da zdaj trpi pomanjkanje, je predvsem krivda v njenem zavoženem gospodarstvu.

Kako zavoženo in skrajno slabo je politično gospodarstvo Francije, in sicer predvsem vsled korupcije, črnoborzijskosti in lahkoživosti, je razvidno iz njene inflacije. Na splošno so cene dvajsetkrat in pol višje kot so bile leta 1939, plače pa le petkrat in pol višje — polovico nižje od cen. Kruh je na primer osemkrat dražji kot 1939, meso in krompir 20-krat dražji, mleko petnajstkrat in maslo dvajsetkrat dražje kot pred vojno. Slično tudi vse druge potrebščine. To so namreč legalne cene. Črnoborzijske cene pa so dvakrat, trikrat višje, kakor poroča Overseas News Agency.

Vse to pomeni, da je življenjski standard francoskega delavstva polovico nižji kot je bil pred vojno. Na drugi strani bogati sloji in črnoborzijski kmeti vred ne občutijo nobenega pomanjkanja.

List za listom pada

Los Angeles, Calif. — V Prosveti se zelo redko sliši kakšen glas iz Los Angelesa, zato sem se namenila napisati nekaj vrst iz naše tople dežele. Ne bori je opisovala, kako je lepa, ker to je že več ali manj vsem znano, sodeč po velikem številu novih naseljencev z vzhoda. Seveda se vsem enako ne dopade; nekateri jo zopet pobrišejo, odkoder so prišli, a tudi doma jim več ne ugaja, pa zopet pridejo nazaj za stalno.

Moj namen je namreč poročati o žalostni novici. Vsak dan, ko dobim Prosveto v roke, mi nehote obliči oko na koloni "Domače vesti", in čitam, kako se redčijo vrste naših pionirjev, kateri se poslavljajo za vedno od nas. Tesni občutki me obidejo, če pomislim, kako je drevo slovenskega življa doraslo in dozorelo do dobe, ko začne odpadati listje. List za listom pada, a nobena sila ne more tega ustaviti. Tudi naša mladina ne, na katero smo gradili včasih veliko upanje, kajti utonila bo v morju ameriškega naroda.

Tudi tukaj je odpadel list z drevesa. Dne 3. novembra je preminila Josephine Paulic, Ponesrečila se je 25. oktobra pri umivanju oken "svoje hiše". Z lestve je padla tako nesrečno, da si je zlomila prsno kost, štiri rebra in roko, kakor tudi hudo potokla po životu. Odpeljali so jo takoj v bolnišnico, kjer je bila osem dni, a želela si je domov, da se bo bolje počutila, toda reva ni preživela na domu več kot eno noč. Drugo jutro je naglo umrla v starosti 67 let.

Pokojnica je bila rojena v vasi Orehovica, fara Šent Jernej na Dolenjskem. Pokopana je bila po civilnih obredih na pokopališču Ingleswood Park. Kako zelo je bila priljubljena pri svojih sosedih in prijateljih, je pričala velika udeležba na njenem pogrebu, kakor tudi mnogi veneci in cvetice.

Zapuščica žalujočega moža Johna, dva sina, tri hčere in osem vnukov. Bila je zvesta in pridna žena ter dobra mati svojim otrokom. Oba sina sta tehnično in mehanično izurjena v zrakoplovstvu. Starejši sin Louis je v zadnji vojni v ameriški letalski sili zavzemal visoko in odgovorno mesto. Mlajši sin Rudolf pa je preizkušni pilot za nekovo tovarno letal v Oaklandu. Hčere pa so vse poročene. Pokojnica je bila zmeraj naprednega mišljenja in radodarnih rok za koristne stvari.

Iz starega kraja je prišla za svojim izvoljenem v Arizono, kjer sta se poročila. Čez nekaj let sta se preselila v Texas na farmo, čez čas pa zopet v Arizono. Leta 1920 pa sta prišla v Los Angeles, kjer sta si kupila hišo in tri akre zemlje malo iz mesta. Bavila sta se s kokešerjo in vrtnarstvom. Vedno je težko delala, a to je bilo njeno veselje. Pokojnica je bila pri nekem ameriškem društvu, vedela njene družine pa je pri SNPJ.

Težko jo bomo pogrešali, posebno njeni ožji prijatelji, kajti imela je vedno lepo besedo za vsakega. Možu in ostali družini izrekam globoko sožalje. Tebi, Zefka, pa miren počitek!

Julia Parkel.

Roparski napad na društveno tajnico

Johnstown, Pa. — Bilo je v nedeljo zvečer okrog devete ure, ko se je sestra Mary Vidmar, tajnica društva Adrije šte. 3 SNPJ, skupno s svojim soprogo Matijem vračala domov z običajno denarno blaginjo, v kateri je imela navadno nakleptani asment članov, knjige in druge listine, tičeče se društva in društvenega kluba.

Kot je pojasnila ses. Vidmar, je bilo denarja okrog \$65, kakor tudi druge vrednostne listine ter imenik članstva. Ko sta stopila s poulične, so v zasedi

Bogatini in črnoborzijski v resnici žive v velikem razkošju, kakor govore skoro vsa poročila, ki se bavijo s tem vprašanjem.

Toda kot čitamo v zavajalnem tisku in slišimo po radiu, so vsemu temu krivi — francoski komunisti in pa — Moskva... O tem se še pogovorimo.

Pred vojnim rodiščem v Nuernbergu sedo še štiri mesece na zastočni klopi ravnotežja mogočnega nemškega kemičnega trasta I. G. Farben. Obtoženi so raznih zločinov v zvezi z zadnjo vojno in Hitlerjevim režimom, s katerim so sodelovali na vsej črti in nacijski stranki tudi prispevali vsaj \$16 milijonov. Toda z njimi se bo najbrže tako zgodilo kot se je s Schachtom, ki je bil lani oproščen. Ameriški tisk, razen nekaj izjem, o tej obravnavi skoro nič ne poroča. Obtožnica tem nacijskim velekapitalistom očita, da so vzdrževali lasno koncentracijsko taborišče za svoje suženjske delavce. Ena priča je izpovedala, da je I. G. Farben kupila 150 žensk, katere je porabila za morske prasičke, na katerih je prekusala neke pilule. Vse živce so umrle.

blizu njenega doma skočili izza žive meje v kraju kjer ni luči štirje mladi roparji in navallili na njenega soproga, ki je nesel denarno škatlo, katero pa je trdovratno držal za ročaj, tako da mu je končno ostal ročaj v roki. Pri ruvanju so mu raztrgali obleko in ga na več krajih ranili.

Sestra Vidmar se je tudi borila s temi zlikovci. Hoteč jim potegniti krinko z obrazov, so jo večkrat vrgli na tla in jo tudi poškodovali, da sta oba z močnem potrebovala zdravniške pomoči v bolnišnici. Šele na krik Vidmarjeve je prišel bližnji sosed na pomoč, naker so zlikovci zbežali, seve z denarno blaginjo.

Sestra Vidmar sumniči, da ti zlikovci niso od daleč in je mnenja, da še ni nobeden star 20 let. Po opisu je soditi, da bodo kmalu prijeti, ker vse kaže, da so jo že večkrat opazovali, ko je prihajala domov, sodeč, da nosi denar.

Te vrste početje mladine daje zelo slabo spričevalo ameriški šolski izobrazbi, pa naj si bo verska ali kakršna že. Za rekrutiranje takih zločincev pa dobro služijo tudi filmi divjega zapada, iz katerih mladina črpa navdušenje za roparsko početje. Upamo, da bomo kmalu zvedeli, čigava je bila ta mladina.

Po več letih premirja je slovenska godba na Moxhamu zopet oživela in započela z vajami; godci so večinoma stari, a jih ni veliko. Imajo vsako nedeljo dopolne vaje v Slovenskem delavskem domu pod vodstvom Joja Rogla. Po podatkih je razvidno, da mladina ni preveč dovezeta za godbo, kljub temu, da bi imela brezplačno instrumente, pouk in prostore.

Enako je s pevskim zborom, kateremu dom nudi iste privilegije kot godbi. Kar ne more se zopet obnoviti, kajti starih pevcev ni skoro več, mladina se pa ne zanima za te vrste naobrazbo, rada pa poje pri bari slovenske pesmi, v kolikor jih je povzela po navadnih popevkah, največ z gramofonskih plošč. Najbrže se je navzela mržnje do vsega, kar se imenuje slovensko ali jugoslovansko, vsled silne propagande, ki jo vodi kapitalistično časopisje proti vsem slovenskim državam in tako nam odtujuje tudi našo mladino od kulturnega sožitja. Sicer se to najbrž vrši vsespod po naših naselbinah po Ameriki, vseeno je upanje da bo ta mržnja enkrat ponehala in vremenja se zjasnila.

Kot je razvidno, se novo ustanovljeni krožek Progresivnih Slovencev precej dobro množi v

članstvu. Taka organizacija bi bila potrebna v vsaki naselbini, saj je ženski spol mnogo bolj stanovitven in delu za skupen napredek in za blaginjo naše skupnosti, ki nam je tako potrebna.

A. Vidrich.

Popravek

La Salle, Ill. — V moj dopis z dne 14. nov. se je vrnila pomoč. Stavek se bi moral glasiti, da je bil pokojni Matt Bergles samski, po poklicu rudar. Beseda — rudar je bila izpuščena in tako je stavek dobil drugačen smisel.

Matt Vogrich.

Gremo v Ameriko

Joseph Irman (Akron, O.)

(Nadaljevanje)

Vsak teden enkrat smo rudarji kaj radi šli v bližnje mesto Ely, kjer je bilo l. 1911 precej slovenskih družin, ki so imele "bordarje", ponekod pa tudi kakšno dekle, ki je pomagala pri gospodinjstvu in oskrbi bordarjev. Dekleta so bila največ nove priseljence, v starosti 20—25 let. K njim so fantje kaj radi hodili in se ženili, nekateri resno, drugi za zabavo. Torej je bilo dovolj vzroka in privlačne sile, da so radi romali v Ely. Navadno so tudi točno izvedeli, kdaj pride v naselbino nova naseljenka iz stare domovine. Na ta račun so pridno dajali za pijačo in zbijali šale, gostilničarji so pa želi.

V naši hiši smo bili kar trije Jožeti. Gospodarjev sinček, ki mu je bilo 5 let, neki drugi mladenci, ki je bilo moje starosti, a še ne leto dni v Ameriki, in jaz.

Neko soboto popoldne so se fantje zopet podali v Ely, z njimi tudi moj prijatelj Jože. Zvedeli so, da zopet prideta dve mladenci iz stare domovine. Običajno se jih je nekaj vrnilo pozno ponoči, drugi pa so prespali v Elyju in se vrnili domov šele v nedeljo.

Proti mraku v nedeljo se je skupina veselih mladeničev vračala proti domu. Mračilo se je in mrzaj je čedalje bolj pritiskal. Ne daleč od Elyja so veseli fantje srečali dve mladi Amerikanci. Eden teh fantov ju je ogovoril, a dekleti sta vzeli njegove besede za žaljivko in mu ostro odgovorili. Drugi fant je razposajenca opozoril, naj bo bolj previden, sicer bodo posledice, kajti Amerika ni stari kraj.

"Kaj zato, če ju ogovorim," je dejal razkačeno neizkušeni tovarš. "saj smo v svobodni Ameriki!"

"Da," je odgovoril njegov tovarš, "ampak to ne pomeni, da lahko svobodno nadleguješ ljudi. Sicer pa se lahko zgodi, da te nošljejo na riet."

"Nak, rietja pa ne bom žrl, rajši pustim deklini pri miru,"

Smrt kosi stare člane

Hermine, Pa. — Zadnjih nekaj tednov radi prehlada nisem dosti potoval. Udeležil pa sem se pogreba bivšega Herminecna Josepha Flaisa. On je bil tudi bivši tajnik društva 87. leta 1934 pa se je preselil z družino v Harmarville, kjer je bil vpislen v premogovniku.

Pokojnika je doletela nesreča na cesti, katero je skušal prekositi domov grede s seje društva 472 SNPJ. To se je zgodilo v soboto, 9. novembra. Povožil ga je avtotaksi. Ta cesta vodi iz Pittsburgha v Aspinwall in New Kensington in po njej vedno drve avtomobilisti s hitrostjo 50 ali celo več milj na uro. Cesta je ozka in nikjer nobenih varnostnih prometnih luči, ki bi omogočile varen prehod. Na tej cesti je bil ubit pred nekaj leti tudi eden naših članov po imenu Florjan iz iste naselbine, ko se je vračal s seje westmorelandske federacije.

V pogrebnem zavodu, kjer je ležal br. Flais, je ob istem času ležal tudi neki 20-letni mladenič menda iz Harwicka, ki je videl, kako se je zgodila nesreča s Flaisom, toda se je nato tudi ubil z motornim kolesom. Sicer pa je videla nesrečo tudi sestra motorista in bo lahko za prič.

Pogreb se je vršil po civilnem obredu iz Oakmonta na pokopališču Westmoreland Memorial Park pri Greensburgu. Ker se je pogreb vršil na dan primerja, 11. nov., je bilo zelo velik in v sprevedu je bilo nad 30 avtomobilov, čeravno je bila razdalja 40 milj. Pokojni Flais je bil star 61 let. Rojen je bil v Soci pri Bovcu. V Ameriko je prišel pred prvo svetovno vojno, leta 1912 ali 1913. Ker je bil že rudar v Westfaliji, je ob prihodu v Ameriko takoj razumel potrebo socialnega skrbstva in pristopil k društvu 87 SNPJ, kakor tudi k socialističnemu klubu in smisel.

(Dalej na 3. strani.)

Časovni komentar

MILAN MEDVEŠEK

Jalovo poslanstvo "voditelja Kreka"

Slovenski klerikaleci so se vnaprej veselili Krekovega pohoda v Ameriko in nam obljubljali, kako bo nas "sfiksali". Res je prišel, ne da bi imel šne posebne težave z ameriškim vizumom, kot jih danes na splošno nimajo veliki evropski gromiki, ki prihajajo v to deželo strupljat ljudstvo proti Slovonom. Če pa so ti zastupljali povrhu še slovanskega rodu, jim pa vrata kar na stečaj prta.

Torej Krek je prišel. A D. zaplozala na ves glas, vzlic te pa je njegovo "poslanstvo" k verno in neuspešno. Na vsi shodih ni menda imel ljudi en pošten shod, kljub temu, je že opel vse glavne slovanske naselbine. Zadnjič je vprašal neko čikaško katoličko, če se je udeležila Krekovega shoda in kakšna je bila uležba. Povedala mi je, da ni la na shodu, povedala pa so drugi, da je bila udeležba z majhna, ki je v glavnem sestajala iz pobožnih starih ženic, se malo ali pa nič zastopajo politiko. Nato je še pristaval da narodno zavedno katolič odklanjajo tako grdo propag do proti slovenskemu narodu kot jo vodi Krek in njegovi daši. "Že pred 40 leti sva z zem vzbujala slovensko narodno zavest na Štajerskem, kjer tedaj bujno cvetelo nemški stvo, zato tudi na stara leta bova sledila možu kot je Krek, ki je pripravil prikriti našo Slovenijo tistim davam, ki so že od nekdaj stre po življenju slovenskega naroda," je ta katoličanka pojasnjevala svoje stališče.

Sodeč po Krekovih "uspehih" so takega mnenja mnogi pošt katoličani, ki jim je Slovenija slovenski narod bližje pri sr kot pa Rim. Najbrže je to s znal sedaj že tudi Krek in ne dolgo, ko jo bo odkuril nazaj "zavestjo" v srce, da se je nje bi bil pameten, bi šel domov spokoril svojih grehov, nato pričel delati za svoj narod, sto da ga blati pred tujim tom.

Jezuiti niso ugnali starega nika Trunka

Poznani župnik Trunk piše menda več kot pol stoletja slovensko javnost. Kot sin mnege slovenskega naroda je čutil tudi na svoji koži mato, katero grenko, a to ga ni vlož od naroda, ampak še blizu rodu, prav tako mu je bil več bolj pri srcu ponižen in zatla slovenski (in slovanski) kmot kot pa kakšen velik gospod rimsko znamenje.

Po prvi svetovni vojni so vladali v Rusiji ti brezveč boljševiki in celo mnogi so listi so se jih ustrašili, ne stari župnik Trunk! Druga tovarna vojna pa je zapredala "strašne boljševike" celo v rojstni domovini. Zakričali zatuli! Vsega je konec! Jugov vijo je zajahal sam vrh. Adijo, slovenski narod, slovska kultura, katoliška vera! Majčkini Slovenci so tekali vse strani in iskali pomoči, narodno ohranijo vero, duhnost, individualnost! Župnik Trunk pa se ni razburjal, pak je od časa do časa tudi šnega Slovencega z zgošč opozil po glavi. To pa je le vskit kot preveč zakulisni rskim jezuitom. Amerikan Slovenec, v katerega je p Trunk mnogo let, je prene izhajati. Pa so starega "čutkega" župnika "sfiksali".

Ali so ga? Ali so mu zama usta? Kaj še? Danes piše v su Naroda in pošteno "pegla" domiljave jezuite. Seveda.

bro vedo, kaj piše, toda pust ga pri miru, ker se boje njeg odkrite besede.

Druga obelodnica republik Jugoslavije

V nedeljo, 30. nov. bodo čilški Jugoslavlani proslavili dru

(Dalej na 3. strani.)

(Dalej prihodnjič.)

Jugoslavija urgira izročitev vojnih zločincev

New York.—Na plenarni seji komiteja št. 6 (za pravna vprašanja) generalne skupščine OZN je imel jugoslovanski predstavnik Sava Kosanović naslednji govor o problemu izročanja in kaznovanja vojnih zločincev:

Nasilja in podle zločine, ki jih je zagrešil fašistični vojni stroj, so jugoslovanski narodi najtežje sistematično izvedeni množični zločini vpijejo po kazni. Znanje moskovske deklaracije z dne 1. novembra 1943, ki je svetu objavila, da vojni zločinci ne morejo in ne smejo ostati ne kaznovani, je postala eden izmed osnovnih zakonov Združenih narodov. Tako je bila ustanovljena medzavezniška komisija za vojne zločince s sedežem v Londonu, katere naloga je, da pregleda prijave zavezniških vlad in izvede registracijo vojnih zločincev. Veselile so ustvarne nürnberške mednarodno sočutne, podobno sodišče je bilo ustanovljeno tudi za bojstva Daljnega vzhoda. Že v pogodbo o premirju so bile vnešene odredbe o izročanju in kaznovanju vojnih zločincev, pozneje pa tudi v mirovne pogodbe z Italijo in ostalimi bivšimi nemškimi sateliti. Štiri veselile, ki so odgovorne za okupacijo Nemčije, so izdale zakon z obveznostjo, da bodo izpolnile načela moskovske deklaracije.

Vsi ti ukrepi pa so ostali po večini neizpolnjeni, ker so bile storjene številne napake, večkrat zavestno in sistematično, z očitnim namenom, da bi se vojni zločinci odtegnili odgovornosti in kazni.

Zato je delegacija Beloruske SSR vso stvar predložila generalni skupščini. S svojo resolucijo 13. februarja 1946 je generalna skupščina vzela na znanje moskovsko deklaracijo, kakor tudi ostale dokumente v zvezi s problemom vojnih zločincev, odobrila je vsa besedila in hkrati ugotovila, da se te odredbe ne izpolnjujejo. Zato je generalna skupščina sprejela in objavila priporočilo, da naj države — članice OZN — takoj ukrepe vse potrebno, da bodo vojni zločinci aretirani in izročeni državam, kjer so storili svoje zločine. Generalna skupščina je smatrala to stvar za tako važno, da je razen tega priporočila v zgornjem smislu podala poziv tudi vladam držav, ki niso članice Združenih narodov. Jugoslovanski predstavnik prof. Bartoš je v svojem nedavnem govoru navedel, da je generalna skupščina na zasedanju v New Yorku decembra 1946 soglasno potrdila načela statuta mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu. Ta statut navaja sprejema moskovsko deklaracijo kot osnovno besedilo. Na ta način so postali pravni predpisi o vojnih zločincih podlaga Združenim narodom za obravnavanje tega problema.

Narodi, ki so bili žrtve vojnih zločinov, so z velikim zaupanjem sprejeli vse te slovesne izjave. V njih so gledali posebej pravice in so nestrpnost pričakovali, da bi pravica prišla do svojega stvarnega izraza. Vendar se pričakovanja niso izpolnila.

Zločinci, ki jih Anglija, Amerika in Francija nočejo izročiti

Ameriška okupacijska oblast v Nemčiji in Avstriji se v zadnjem času ne smatrajo zavezanca, da bi izročila vojne zločince, ki jih je registrirala komisija Združenih narodov. Ameriška oblast so prenehala izdajati jugoslovanskemu sodišču vojne zločince.

Poglejte n. pr., za kakšne zločine gre:

1. Nemški major Hans Thurner je odgovoren za težke zločine na otoku Braču. Med drugim je ukazal, da se 30 jugoslovanskih ujetnikov živih zakopajo. Njegov ukaz je bil tudi izpolnjen. Čeprav je jugoslovanska vlada zahtevala njegovo izročitev že 27. julija 1946, ga še niso izročili.

2. Nemški policijski komandant v Banatu Georg Spiller je bil zaslišan pred ameriški okupacijsko oblastjo, da je dejansko odgovoren za smrt 3000 jugoslovanskih prebivalcev — civilnih žrtev, ki jih je ukazal pobiti zaradi zastraševalnih ukrepov. Izjave Spillerja je bila zahtevana 10. marca 1946, ko pa bi ga morali izročiti, so ugotovili, da ga ni več v zaporu. Spustili so ga na zelo odločen protest so ga

vojnimi zločinci sodelovala na najintimnejši način.

Naj navedem samo nekaj vojnih zločincev, ki so jih po premirju obdržali v italijanski vojski, čeprav je bila za to potrebna odobritev zaveznikov. Vsi ti so bili proglašeni za vojne zločince zaradi umorov, interniranja, mučenja državljanov, ropanja, namernega pustošenja in rušenja premoženja, namernega bombardiranja nezavarovanih naselbin, pobijanja talcev in ujetnikov, posiljevanja, deportacij itd. To so vojni zločinci general Negro Paride, komandant divizije Murggale s sedežem v Mostarju; general Pedrazzoli, general Pirzio Birolli, ki je bil komandant armade in guverner Črne gore od julija 1941 do sredine leta 1943; general Tadeo Orlando, čigar divizija "Granatieri di Sardegna" je popolnoma zažgala Drežnico in vse okoliške vasi; general Marotta Antonio, ki je bil predsednik italijanskega sodišča na Cetinju; armadni general Mario Robotti, ki je med drugimi zločini podpisal tudi proglas o ustrelitvi 1000 talcev ter ukazal požig preko 3000 hiš in okrog 800 vasi. Samo on je odgnal v razna koncentracijska taborišča v Italiji preko 35.000 civilnih oseb, izmed katerih je več kot 4500 pomrlo na Rabu. Končno je tu Giunta Francesco, ki je bil med vojni guverner Dalmacije.

Vsi ti italijanski oficirji, ki so na seznamu vojnih zločincev; se svobodno sprehajajo po Italiji, ne da bi jih kdor koli vznemirjal, posamezni med njimi pa opravljajo celo visoke dolžnosti v italijanskem ministertvu za vojsko in mornarico, potem ko so dobili predpisano dovoljenje pristojnih zavezniških oblastev.

Po naših informacijah živi komandant druge italijanske armade Mario Roatta v bližini Rima na posestvu Manzini, od koder vzdržuje zvezo s svojimi bivšimi sodelavci, ki so po večini prav tako vojni zločinci, in piše — vojne spomine.

Kdo se drzne nasprotovati osnovnim zahtevam jugoslovanskih narodov, da bi se zadostilo pravici? Vlade istih držav — članic OZN, s katerimi smo se skupno borili proti tem zločincem, pozabljajo na svojo dolžnost, pozabljajo na svoj dolg do pravice in si mašijo usesa pred resolucijo Generalne skupščine.

Čudno stališče Švice

Še pred objavo tega poziva je švicarski zvezni svet izdal uradno poročilo o stališču Švice do beguncev iz drugih držav, kjer je med drugim rečeno: "Zlasti jasno je, da ni mogoče dovoliti zatočišča onim osebam, katerih stališče do Švice ni bilo prijateljsko, niti osebam, ki so izvršile dejanja proti zakonom o vodstvu vojne, ali katerih preteklost prica o pojmovanjih, ki niso v skladu z osnovnimi tradicijami pravice in človečnosti." S to izjavo se je Švica obvezala, da ne bo nudila vojnim zločincem pravice do azila.

Toda kljub temu je bilo že nekaj dni po koncu vojne ugotovljeno, da je v Švici Giuseppe Bastianini, bivši fašistični guverner okupirane Dalmacije in eden najtežjih zločincev nasproti Jugoslaviji in njenim narodom. To je oni Bastianini, ki je izdal proglas "o lovu na ljudi", o možnosti, da se svobodno ubije vsakega civilnega prebivalca Dalmacije. Na podlagi tega proglasa je bilo pobitih več tisoč mladih, žena in otrok. Ta primer je tako značilen, da je treba ponoviti poziv državam, ki niso članice OZN.

Dovolite mi, da vam povem, kaj so vojni zločinci nemških in italijanskih okupatorjev pomenili v Jugoslaviji: stotine pogubljenih vasi v Sloveniji, Bosni in Črni gori, pobijanje sto in sto nedolžnih ljudi kot represalija za enega samega Nemca ali Italijana; ljudstvo so pozivali v cerkev, zaklenili vsa vrata in potem zažgali cerkve, polne moških, žena in otrok; mučili otroke pred očmi mater, sistematiko so iztrebljali inteligentno; sistematično so uničevali znanstvene ustanove, laboratorije, bolnišnice in knjižnice; izvrševali so zločine zaradi zločinov samih.

Dovolite mi, da vas opozorim še na nekaj, kar se je pripetilo v Srbiji 18. oktobra 1941. Krajevnik je bil pod nemško okupacijo. Nekega jutra je mesto obkolila veriga nemških voja-

Predsednik Truman čita svoj govor na otvoritvi izrednega zasedanja kongresa. V tej poslanici je podal svoj program proti inflaciji in urgiral kongres, naj hitro dovoli \$597 milijonov za nujno pomoč Avstriji, Italiji in Franciji, da jih ne posebiš-ruski medved. ... Za tako "nevarnost" je dovolil denarja, ne pa za gradnjo potrebnih stanovanj in lastni deželi ali za izboljšanje socialne zaščite.

Kaj je povedal izseljenec, ki se je prnil iz Argentine

Ljubljana.—Obratovodja jeklarne na Muti ob Dravi Anton Klinc se je vrnil iz Južne Amerike, kjer je prodal svojo delavnico. Devetnajst let je delal, devetnajst let je hrepenel po domovini. Prišel pa je čas, ko je domovina z veseljem sprijela nazaj delovne ljudi—nekdanje izseljence, ki se vsak dan vračajo.

Vprašali smo tovariša Klinca, kako je zdaj tam v Ameriki in nam je povedal:

"Ure bi vam lahko pripovedoval o tem, kaj kvasijo o naši državi, poslušajoč se vseh sredstev.—Vendar vam lahko zatrdim, da je 80 odst. izseljencev v Južni Ameriki že obračunalo z delom v tujini in komaj čakajo na "Radnik"—naš transportni parnik—da jih popelje nazaj domov. Vse izmišljotine naših delavcev v Argentini prežira in čimbolj se trudijo argentinske oblasti zavreti naš pokret, tembolj se čvrsto sklepajo naše vrste v borbi proti imperialističnim intrigam."

"Ste dobili dovoljenje za Jugoslavijo?"

"Dovoljenje? Niti govora ni o tem. Dobil sem potni list za Italijo in z vso družino na slepo prekorail mejo. Mnogo sem prepotoval in mnogo videl po svetu. Bil sem v Španiji, videl in proučil neurejene razmere v Italiji in povem vam, da sem bil prijetno presenečen nad velikanskim delovnim poletom in obnovi v svoji domovini, ki je za časa okupacije toliko pretrpela. Že moj prvi vtis je bil zelo lep, boljši kakor sem pričakoval. Nikdar nisem mislil,

ko, ki so končno večji del prebivalstva nagnali pred strojne puške. Šolski otroci s knjigami pod pazduho, skruno z učitelji, so padli po strelah strojnica. 5500 jih je pokopanih v enem samem skupnem grobu.

V Beogradu je bila odprta razstava vojnih zločinov. Zbrali so strašno zbirko slik o zločinih, fotografije, ki so jih posneli sami zločinci. To je dokument o uživanju nad zločini. Tu so slike, ki prikazujejo vojake, ki se smejejo, ko držijo v rokah žensko glavo za las, to so fotografije ljudi, obloženih po drevih, z napisom "Žetev v Srbiji 1941."

Kar se pa tiče vprašanja izdajalcev in kvizlingov, jugoslovanska vlada obžaluje, da se Združeni narodi dosedaj niso ravnali po priporočilih generalne skupščine v resoluciji št. 2 od 12. februarja 1946. Tu je rečeno, da "status beguncev na noben način ni ovira za izročitev in kaznovanje kvizlingov in izdajalcev v skladu z mednarodnimi pogodbenimi in sporazumi, in te tako sedanji kot bodo-ćimi."—(Tanjug)

da se je v Jugoslaviji v tako kratkem času toliko storilo."

Se naprej je pripovedoval: "Čeprav se je večina naših vojnih zločincev zatekla v Južno Ameriko in skuša in vpliva na vse načine na argentinske oblasti, vendar jih naš izseljenec prav dobro pozna in ve za njihova dejanja. Pavelič je prišel preoblečen v meniha v Buenos Aires. Tam srečaš v kuli in v talarju vse mogoče tipe, ki nimajo nič skupnega z duhovniškim poklicem. Mi smo vse te razkrinkavali v edinem slovenskem listu "Slovenski glas", ki so nam ga kajpak že nekajkrat ukinjili."

"Kako pa je s kulturno-prosvetnim delom med našimi izseljenci?" smo ga vprašali.

"General Lilić je mnogo pripomogel k dvigu kulture in prosvete med nami v Argentini. Združil je vse kulturno-prosvetne organizacije v eno samo društvo "Ljudski oder". Društvo, ki je napredno, so argentinske oblasti že večkrat razpuštile. Reakcija napenja vse sile, da bi napravila razdor med našimi ljudmi. Že izza prvih dni svobode v domovini napoveduje konec naše oblasti. Vsakomur, ki se vrača v domovino, napovedujejo, da ga bodo v Jugoslaviji slekli do gola, da bo umiral od glada, in da mu bodo vzeli vse, kar je prinesel s seboj."

Temne oči so mu zagorele in živahno je dodal:

"Edina moja želja je, da bi naši listi povedali vsemu svetu, da domovina potrebuje delovnih ljudi in da so vse te govornice ena sama podla in ostudna laž. Vsak čas bi se lahko vrnil nazaj, nikomur ni prišlo na misel, da bi mi kaj vzeli, hrane imam dosti, več kot sem računal. Velik ustvarjalni polet jugoslovanskega ljudstva pa je tisto, kar človeka vsak dan znova podžiga k še večjemu prizadevanju za izpolnitev Titovega plana."

Vprašali smo ga kako se godi izseljencem, ki so še ostali tam.

"Vi mislite, da je tam dovolj vsega in življenje naših izseljencev lepo, ker prejimate pošiljke Rdečice? Vidim, da naši ljudje v Jugoslaviji vse premalo razumejo, da želijo naši bratje onkraj morja izraziti tolo hvaležnost svojim borcev za svobodo s paketom, ki si ga odtrga od svojih ust, a komadom obleke, ki bi marsikomu še dolgo lahko služila in ki jo bo mogoče celo pogrešati. Kordina Dore zbira in organizira pri naših ljudeh pošiljke in v zadnjem času so z eno samo ladjo poslali za pol milijona takega blaga. Imajo pa občutek, da v Jugoslaviji sprejemajo to kot nekaj samo po sebi umiljivega, zato bi bilo treba posvečati več pozornosti tem pošiljkam."

Tovariš Klinc Anton je danes vodja industrijske šole na Muti in tudi obratovodja železarne. Strokovne izkušnje, ki si jih je nabral v 19 letih trdega dela v svetu, bo posredoval mladim vajencem in jih usmerjal, da bodo mogli služiti svoji domovini.

"Danes so nam rekli tovariši iz ministarstva, da imamo lepe prostore v tovarni. Mi pa hočemo pokazati tudi široko iznajdljivost pri delu. Če boste prišli čez nekaj časa spet k nam, vam bomo o tem že lahko kaj več povedali. Naše podjetje mora kljub temu, da je po svojem ustroju na zelo primitivni stopnji, predpisani plan, ne samo izpolniti, ampak tudi prekorati."

Casovni komentarji

(Nadaljevanje s 2. strani.)

Obletnico Federativne ljudske republike Jugoslavije. Proslava se bo vršila v Pilsenovem parku na 26. ulici in Albany ave. Vodstvo te proslave je v rokah Hrvatov. Čas bi že bil, da bi se tudi Slovenci pričeli malo bolj zanimati za podružnico Odbora jugoslovanskih Amerikancev, katera prireja to pomembno priredbo.

Nova tovarna trikotaže

V Novem Pazarju so v letošnjem maju pričeli graditi tovarno trikotaže. Gradbena dela bodo kmalu zaključena, glavna tovarniška poslopja pa bodo skrajaj pod streho. Dobili so tudi že stroje, ki jih bodo pričeli nameščati. Pri gradbenih delih so delali člani Ljudske fronte in sindikalnih podružnic 1625 prostovoljnih ur.

Med anhovskimi delavci, ki so si priborili tovarno in stroje

V Soški dolini, onstran Kanala, leži na desni strani modrozelene Soče mogočna tovarna cementa in cementnih izdelkov. Tu je Anhovo, revolucionarno središče Soške doline.

Tovarna je bila vse do 15. septembra v rokah italijanskega kapitalista Mazze, ki ima v Italiji še 6 tovarn. Generalni direktor je bil njegov oproda Partichucci. Za življenjske pogoje delavcev v tovarni se ni brigal nihče. Na mesec so dobivali po 5,50 kg moke, le težki pri najtežjih delih so prejeli še 2,85 kg moke posebej. Sladkorja so dobivali vsake četrte leta po 30 dkg, dočim je stal na črni borzi 1100 lir. Tudi obleke niso dobivali nikake. Večje ugodnosti so jim obljubljali, če bi se včlanili v neofašističnih juljskih sindikat ali v razbijaški Delavski zbor. Kljub najrazličnejšim vabljenjem pa ni bilo v tovarni niti enega delavca, ki bi jim šel na limanice. Kot v odgovor na vsa sponženja s strani mračnih elementov so se vsi delavci od zadnjega vpisali v Enotne sindikate, z napisli na tovarni pa že pred prihodom razmejitvene komisije izpricali svojo odločno zahtevo po priključitvi k Jugoslaviji. Zaradi odločnega in enotnega nastopa delavcev so bile grožnje izmed uprave brez hanka; vendar je direktor Partichucci še skušal doseči, da bi bila barva napisov tako šibka, da bi jo že lahko spral še čez nekaj dni. Parole pa so ostale vse do danes, ker je mehanikarski vajenec Kovačič, ki je risal črke, dal v barvo še več kileja, kot je prvotno nameraval.

Ko so grabežljivi lastniki tovarne začutili, da se jim izmakajo anhovska tla pod nogami, so hoteli oropati tovarno vseh važnejših strojev. Toda Enotni sindikati in z njimi vsi delavci so se postavili v bran. Direktor jim je zagrozil z avtoriteto guvernerja. Pa ni izdalo prav nič. Delavci so si bili v svesti svoje moči. Partichucci se je moral obrniti z nekoliko skromnejšimi zahtevami na sindikatno organizacijo, ki ga je zavrnila, naj vpraša množico. Partichucci se je penil na sestanku: "Stroje bomo odpeljali!" Množica je bruhnila odpor, podobna jezu na Soči: "Stroje ne damo! Stroje bomo, če bo treba, branili tudi z življenji! Stroj so naši!" Niti za las niso odstopili od svojih zahtev. Kdor od kapitalistov malo zahteva, ne dobi nič! Delavci pa so cenili stroje toliko kot svoje življenje, kot svojo kulturo—zato so stroje ubranili sebi in svoji domovini, Jugoslaviji.

Zasedbena oblast pa je večkrat skušala ponagajati in škodovati delavcem, ker jo je vznemirjala njihova enotnost. To so delavci prav trdo obestili, ko so bili prikrajšani in oškodovani za marsikaj. Spoznavali so dobro te "zapadne demokracije", ko so hodili v tovarni lačni in v strganjih cunjah. Vendar so se skušali Angloamerikanci večkrat olupati v oči delavcev s priljubljenimi besedami. Toda lačni delavci imajo vse drugačen avtoritativni nazor kot pa presiti kapitalist. Če je zasedbena oblast samo sebe oblavila z opravičili, so anhovski delavci dejali: "Vauka oblast, ki ni po želji ljudstva, je krivična in odgovorna za težko stanje ljudstva!"

Ko so imperialistični bajoneti vzeli slovo, so anhovski delavci začeli novo življenje. Le nekateri stvari jih še spominjajo na marsikaj. Velikansko tovarniško dvorišče n. pr. je sedaj popolnoma prazno, je pa bilo v dobi anglo-ameriške okupacije založeno s cementnimi izdelki; te so prejšnji lastniki le uspeli zvoziti stran. Proti koncu so jih kradli tudi nekateri italijanski uradniki zase, preden so zbežali. Tudi v arhivu stenočasa se zrcalijo polpretekle razmere v tovarni. Na risbi je delavec, ki gleda navzgor in sprašuje: "Kakšen zmagaj je neki to, ki leti po zraku?" Drugi delavec mu odgovarja: "To ni zmagaj, ampak 70 m dolgi jermen, ki so ga ukradli iz skladišča in ga poslali v Italijo!"

Od 37 nameščencev je bilo 28 Italijanov, ki so zbežali ob priključitvi v Italijo. Bili so preveč lahkomiselni in dovzetni za sovražno propagando. Toda nekateri izmed "beguncev" se že vračajo, ker so se spoznali in okusili stare navade fašistov v Italiji. Pripovedujejo, da bi se najraje vrnili vsi, vendar jih ima v krempljih propaganda. Ko se je Anhovec Drnovšček Rado mudil pred dnevi v Gorici, je naletel na takega begunca, ki mu je potožil o svojem sedanjem bednem življenju v Gorici. Na vprašanje, zakaj se potemtakem ne vrne v Anhovo, je begunec potegnil iz žepa zadnjo številko "Voce Libera", ki ga izdajajo Anglo-Amerikanci. Članek je poročal, da so v Anhovem obesili v tovarni 9 delavcev, da je bilo aretiranih v Kanalu večje število ljudi, da so nekatere vasi v Soški dolini popolnoma prazne, ker so prebivalci internirani itd. Tov. Drnovšček pravi, da se ni mogel zdržati smeja, vendar ga je begunec začuden gledal, tako ga je že pretentala propaganda.

Anhovski kolektiv pa se je prekalil v vseh dosedanjih borbah v močno središče, iz katerega izhaja proletarska borbenost v širno okolico.

Te dni si že volijo upravni odbor podružnice, ki bo raztegnil svoje delo na 6 pododborov. Kolektiv pričena izgrajevati sam sebe, da bo lahko odigral važno vlogo pri izgradnji domovine. V tovarni že snujejo študijske krožke, od katerih si upravičeno obetajo tudi večjih uspehov v samem delu. Delavci si hočejo pridobiti znanja, brez katerega ne bi mogli upravljati domovine.

Glasovi iz naselbin

(Nadaljevanje z 2. strani)

pevskemu zboru, postal aktiven v jugoslovanskem republikanskem združenju, v unijskem glibanju itd.

Nekaj let je bil tudi tajnik društva 87 SNPJ in bil vsemozki zvest smernicam SNPJ. Nekaj časa je tudi tajnikoval pri društvu 419 (472?), pri katerem je bil član od 1934 pa do smrti. Joe zapušča soprogo, sina Freda, kateri je služil pri zračni sili v času vojne, tri hčere (dve poročeni, ena še samaka), dalje sestro, por. Kaus, brata, živčnega v Oakmontu, in nekaj sorodnikov v stari domovini. Toliko o življenju in smrti pokojnega Josepha Fialisa. Moje globoko sožalje užalosteni družini, Jožetu pa lahka ameriška zemlja.

Naj se ob tej priliki spomnim tudi na Mika Franka, ki je tudi umrl pred kratkim v Meadow Landsu. Tudi ta družina je dobra prijateljica SNPJ. Moje globoko sožalje! Nadalje izražam sožalje Tonetovim v Bridgevillu. On je tudi umrl. Z njim sem se pogovarjal še pred dve mesecema, ko je barval hiko, a sedaj je že med mrtvimi.

Težko bolan pa je Matt Vidmar iz Cliff Mine, ki je tajnik društva 145 SNPJ. Našel sem ga v postelji in imel je čez 100 stopinj vročine. Ker je močan, upam, da bo bolezen prenesel. Tudi Tone Kebe iz jate naselbine je bil v postelji, medtem pa je bila njegova žena na operaciji v bolnišnici v Pittsburghu. Tone je dober dopisnik Prosvete. Njegovo ženo bi rad obiskal v bolnišnici, a je bilo že pozno tisti večer.

V Harwicku pa je zadel mrtvoud Martina Prasnikarja. Nekaj časa je bil v bolnišnici, sedaj pa leži doma. Zdravnik trdi, da bo ozdravil za silo, težko pa da bi mogel še kdaj delati v premogovniku.

Torej starost preganja zidarje SNPJ in mogočnega ameriškega krajevca; katero je do moza izkoristilo Slovane v vseh težkih industrijah, tako da nmerajo sedaj drug za drugim v prerani grobi.

Anton Zornik

TOVARIŠI

POVEST PARTIZANSKE ZVESTOVE

TONE SELIŠKAR

(Nadaljevanje)

"Če bom padel v borbi ... bom postal kamen opornik v mostu, ki ga gradimo iz starega v nov svet!" je nekoč dejal Sonji. "A ta most bo zgrajen iz samih belih kosti. Novo ljudstvo bo hodilo čez ta most. Ta most se ne bo nikdar več porušil. Nov, svetel, svobodni človek bo hodil po njem in kadar bo veter vel čezenj, bodo kosti zvenele kakor votle piščali in bodo pele pesem naše borbe. Mar je potem še treba razmišljati, če je vredno umreti za tako veliko stvar? Zdaj pa jem in sem vesel, ker živim. Svoboda me bo zajela ali živega ali mrtvega. In zato nikdar ne mislim na smrt!"

Dimež pa, starejši človek, ju je vedno rad poslušal, kadar sta se s Sonjo razgovarjala ali pa pričala. Saj se je še sam marsikaj naučil ob taki šoli, kjer se ne uči ne iz knjig ne iz zvezkov. Včasih so takole zvečer ležali ob tabornem ognju in takrat so se misli iskriale kakor iskre ob kamnu. Posegale so nazaj v čase naših pradedov, hodile so s puntarskimi kmeti Matije Gubca nad samogoltnikove gradove, obiskavale so podzemne ječe, v katerih je umirala slovenska raja, hodile so nazaj v tiste svetle čase, ko je naš človek svobodno jezdil napol divjega žrebca po prostornih stepah in seganjal na pašnike svoje črede ovac, konj in goved ... O, njihove misli so potovale po vseh predelih in upor razplametele Jugoslavije, razgovarjali so se z borci onstran Kolpe, z borci ponosne Bosne, Korduna in Banije ter Črne gore ... Smelo so letele njihove misli do pred Moskve in še dalje do Volge in Urala, pozdravljale so tovariša Stalina in silne množice borcev junake Rdeče armade ... njihove misli so vdirale v temnice in taborišča, v katerih umira naše ljudstvo ... za to edino svetlo, veliko hrepenenje, ki je prežgalo vsa srca vseh ljudstev, ki zdaj ječe v suženjstvu: Za svobodo, za svobodo!

Pavlek se je bil po pokopu svojega očeta povsem spremenil. Niti z besedo ni več omenil tega. Njegov obraz se je bil zremil, zdaj ni bilo prav nič več otroškega v njegovem obličju. Le oči so še hranile vse tisto bistvo nežne mladosti, ki hrepeni po blagih rokah matere. Malo je govoril in tehtno je premislil vsako besedo, kakor da bi se bal kaj le preveč otroškega povedati.

Znočilo se je že. Nešteto zvezd je gorelo na nebu, on pa je mislil ta hip na svojo mater, ki je kdove kje zaprta v črni ječi ... O, če bi ga zdajle kdo videl, bi le opazil, da je v njegovih očeh še vedno nedolžen otrok, ki hrepeni po materi. Misli je na vse, kar je do sedaj preživel, vse je po svoje razlagal, le kadar je bil v dvomih in se mu je misel zataknila, kakor da bi z njo zašel v slepo ulico, je vprašal komandanta, na katerega se je bil navezal kakor na očeta.

"Tako je veš, Pavlek, zdaj vsi hitro živimo!" mu je razlagal komandant. "Otrok si še, ampak si že toliko doživel, kolikor v mirnih časih ne bi, tudi če bi sto let živel. Zato pa moraš naglo misliti, naglo delati, kar nameravaš

storiti, kajti čas leti ko blisk. Tebe in nas bo ta čas skoval v povsem drugačne ljudi, kakršni so bili do sedaj. Zato krepko stiskaj pesti, srce pa zataji, zdaj moramo misliti samo na borbo! Tudi za mater odloži skrb! Nič ji ne moreš pomagati. Le v borbi ji boš zares pomagal, kajti čim več bomo uničili sovražnikov, preje bo tudi tvoja mati svobodna! Potem pa, da, potem bomo imeli tudi mi časa misliti na svoje bolečine. Ta hip si lačen? Misli torej na hruske, saj ima Črt vedno presneto srečo, ta jih bo narabotal, če nihče drugi ne! Jutri pa bo že kako!"

Pavlek je zares zaspal z mislijo na sladke hruske, Črt in Dimež pa sta se že plazila okoli vasi, kakor dva konjska tatova. Zares je ob zadnji hiši, ki je stala kakih sto korakov izven vasi in zato tudi izven žične pregrade, ki so jo pred nekaj dnevi napeljali belogardisti in ki so se utrdili v šoli ter v cerkvi, rastle mnogo sadnega drevja. Jabolka še niso bila zrela, noč pa je bila tako temna, da nista mogla najti tistih slastnih hrusk, o katerih je govoril Boštjan. Pa tudi pes je sredi vasi nekje tako bevska, da bi se lahko belogardisti spomnili na kakšno neumnost in pričeli streljati. Ko sta tako oprezno obtipavala veje in pod drevesi iskala, je Dimežu silno zadišalo po tepkovcu. Kar za nos se je prijel in sledil prijetnemu duhu, Črt pa za njim, kajti kadar je Dimež kaj zavohal, tedaj si se lahko zanesel na njegov nos.

Pod pojato ob skednju je stala lesena stiskalnica. Pod cevko je bil podstavljen škauf ... kap, kap, kap ... je curkalo iz stiskalnice. Ob njej na tleh pa je bil velik kup samih hrusk, ki so bile namenjene za most. Dimež je kar poskočil od veselja nad tem odkritjem, snel je koš, ki je visel na lesenem klinu in oba sta pričela z vso vnemo metati hruske v koš. Le brez najmanjšega hrupa! Ne se pustiti zapejati od veselja! Dimež pa je dvignil škauf, preden si je opasal koš in je lokal počasi in v dolgih požirkih. Tudi Črt si ga je privoščil, sladkega, da je kar čmokalo. Natočila sta čutare, ki sta jih imela s seboj, potem pa hajdi, koš na rame in spet okoli vasi proti gozdu! Pes, ki je prenehal bevsati, se je znova razburil in pričel je lajati, kakor da preti vasi sodni dan.

"Pasja mrha, nerodna!" je zagodrnjal Dimež. "Stopiva rajši tudi pod grč, bele podgane se bodo splašile in bodo pričele pokati!"

Komaj sta bila pod parobkom gozda, je že zaregljala strojnica s stolpa. Toda bila sta že v mrtvem kotu, kroglice ju niso mogle več zadeti. Visoko nad njima so se žvižgajoč izgubljale kdo ve kam v noč.

"Ti belčki pojo sedaj maše s strojnicami in bombami!" je dejal Črt, ki je pridno otepaval hruske.

Od samega strahu bodo fašistom potrošili vse strelivo. Tudi nekaj koristnega za nas!" pravi Dimež. "Toda moj preljubi študent, zdaj pa še ti malce koš na rame!"

Črt si je opasal koš in tako sta jo sredi noči vesela, sita in odžejana primahala v tabor. Pavlek se je prebudil. Hlastno je vgriznil v sočno hrusko.

(Dalje prihodnjik.)

Štanjel na Krasu—
središče Krasa

"Pol biričev, pol tatičev." Tak vzdevek je imel Štanjel na Krasu v pretekli dobi, ko je za njegovo močnim obrambnim zidovjem gospodaril grajski gospod in so bili tovarniki in potniki primorani uporabljati poti, ki so se vse križale v trdnjavi. Še danes moreš v Štanjelu le skozi dvojna velika kamenita "vrata", povsod drugod pa stavbe in obzidje branijo dostop v vas. Še danes so vidne stare poti, ki so vodile iz Štanjela v Trst—Avber, Rihemberk—Gorico, Šmarje—Ajdovščino, Vipavo—Štjak in po Raši proti Senožečam, Gaberje—Branico, Kobiljo glavo—Komen—Devin.

Ako imamo le malo fantazije, si lahko predstavljamo s kakšnim trpljenjem in nevoljo so tovarniki in ostali potniki hodili po strmi poti v visoko ležeči Štanjel, kjer so morali plačati grofu davek in tudi grajskih hlapcev se je marsikaj prijel.

Toda Štanjelci niso bili samo biriči in tatiči, bili so tudi puntarji, ki so leta 1848 pregnali grofa in zasedli grad. Še pred leti so bile žive priče, ki so videli dogodke štanjelske puntarije. Videle so, kako so Štanjelci vdrl v grad, pregnali grofa in proslavili svojo zmago s tem, da so temeljito izpraznili grofovo vinsko klet. Medtem so prišli grofu na pomoč vojaki iz Gorice. Ti so pijane moške po-

lovili in pred farno cerkvijo dali vsakemu 25 po zadnji plati ter mnoge odpeljali v gorjske zapore. To je bilo grofovo slovo, ker je bilo od tistih dni dalje tlačanstvo odpravljeno.

Srednjeveški Štanjel je pozidani na prastarih temeljih rimske ali celo predrimske dobe, ko so bivala tukaj še ilirska in keltiška plemena. Mnoge izkopanine dokazujejo, da je bil Štanjel v rimski dobi naseljen in utrjen kraj. V Štanjelu je bilo izkopanih mnogo žar, napolnjenih s pepelom nokojnikov, mečev, rimskih svetilk, ženskih okrasov in raznega denarja. Vse to pa se je po večini porazgubilo, ker ni bilo nikogar, ki bi najdenine zbral ali vsaj ljudem pojasnil važnost odkritja. Mnogo so uničili mnogi kopači "šaca"—zakladka, ki so zlasti pred 50 leti strastno kopali po štanjelskih razvalinah, vrtovih in travnikih.

Še danes bi se marsikaj našlo, kar bi spadalo v muzej. Pri sedanjih obnovi Štanjela bi bilo umestno, da bi ljudski odbor preskrbel za prostor, kjer bi se shranjevali najdeni predmeti—nekak vaski muzej v malem. Tu pa tam najdeš v Štanjelu v kamen vklesane letnice, ki segajo daleč nazaj v pretekla stoletja, primke in napise. Vse to bi bilo dobro zbrati in urediti ter tako obuditi zanimanje za preteklost Štanjela.

Z razvojem Trsta je začel Štanjel kot kmečka vas propadati. Štanjel je bil pred desetletji še poseljen z orehi, češnjami, murvami, mandlji in latni-

ki. Ob vseh cestah in v vsakem kotu je bilo zasajeno drevje. Središče kupčije s češnjami je bil Štanjel. Iz smokev in breskev so kuhali žganje. Danes ni več češenj, ni več orehov in tudi ne drugega sadja, le tu pa tam se šopiri ničvredni divji kostanj.

Vzrok temu je izseževanje, zlasti pa lahek zaslužek v Trstu, ki je izvalil večino moških, da so se odtujili zemlji. Z odtujitvijo zemlji se je pozabila tudi za Kras prelepa navada, da je moral vsak moški, ki se je hotel poročiti, zasadiati nekaj sadnih dreves na vasi ali na srenjskem svetu. Še sedaj rasto ob cestah ali na občinskem svetu orehi ali murve, ki so last posameznih hiš in jim tega lastništva nihče ne odreka.

Ko je bila l. 1908 dograjena železnica Trst—Gorica—Jesen-

ce, se je začel Štanjel razvijati v priljubljeno letovišče Tržačanov. Kraški borovi gozdiči, vipavske vinske gorice in med njimi globoko pod Štanjelom tekoča hladna Branica so videli v poletnih mesecih vedno mnogo gostov. Domačini pa do zadnjega niso šteli tujkega prometa za trajno koristno zadevo in niso imeli smisla za njegovo organizacijo.

Med graditvijo železnice so bili pripravljeni načrti, da zgradi železnica nad vasjo vodni zbiralnik, ki naj bi služil postaji in vasi, toda kot pravijo, je to preprečilo nazadnjaštvo. Železnica je zgradila zbiralnik tako, da je služil samo postaji. Med osvobodilnim bojem je bil še ta zbiralnik težko poškodovan. Pri obnovi zbiralnika naj se upošteva desetletja stara želja in potreba vaščanov. Novega naj zgradi nad vasjo tako, da bo služil Štanjelu in Kobilju.

Zaradi nove meje je sedaj Komen, ki je bil v prejšnjih mejah središče Krasa, pomaknjen na rob našega Krasa in je sedaj Štanjel postal središče pokroga, v katerem teže spodnje kraške vasi. Že pred vojno so se potegovali, da bi se sodni okraj Komen prenesel v Štanjel. Prej ali slej bo ta zadeva prišla v pretres. Štanjel ima železnico, je središče Krasa, ima potrebne stavbe in zlasti vse pogoje, da se v njem razvije središče nabavnih in prodajnih za drug za spodnji Kras, ker ni gospodarsko, da bi vozili s štanjelskega kolodvora blago v Komen in potem nazaj iz Komna v Štanjel, Kobiljo glavo, Gabrovico itd.

L. 1908, ko je bila zgrajena železnica Trst—Gorica—Jesenice, je bila tudi že projektirana in že zakoličena proga Štanjel—Senožeče—St. Peter na Krasu. Od Gorice do Štanjela se dvigne železnica visoko nad Vipavsko dolino. Od Štanjela do Senožeč pa se razteza dolina Raše, ki je kakor ustvarjena za graditev proge ali ceste v osrčje spodnjega Krasa in proti Gorici. Iz Ljubljane pelje na spodnji Kras cesta čez Razdrto v Vipavo, čez Manče v Braniško dolino in od tu zopet navkreber na Kras. Po tej cesti se moramo dvakrat dvigniti in zopet spustiti za približno 200 m. Koliko truda in časa bi se prihranilo, če bi cesta in železnica tekli po dolini Raše.

Za povezavo dolnjega Krasa v smeri proti Ljubljani bi bilo potrebno uvesti avtobusno zvezo Vipava—Štanjel—Komen—Kostanjevica.

Štanjel je bil pred vojno znan po svojih kulturnih prireditvah. Na prireditve je prihajalo v Štanjel vedno okoli 1000 gledalcev. Te prireditve so bile brez plesa. Danes je Narodni dom v Štanjelu še pogorišče brez strehe. Kljub temu so po vojni Štanjelci priredili v njem že nekaj iger. Z združenimi močmi bo treba Štanjalcem pomagati, da obnove svoj kulturni dom: oder, dvorano, sedeže in kinematografsko aparaturu.

Ker so se zaradi odcepitve od Trsta gospodarski pogoji Štanjela spremenili, bi bilo potrebno, da se poskrbi za zaposlitev delovne sile, ki jo je v kraju mnogo na razpolago.

V okolici Štanjela na vipavski strani so sloji izvrstnega laporja, ki bi lahko služil za izdelovanje cementa. Pod vasjo leži "Melišče", kjer kopljejo pesek. Ponj hodijo prebivalci iz po več ur oddaljenih vasi, ker ga potrebujejo pri zidavi in za razne cementne izdelke. Tu bi se dalo urediti tudi delavnico raznih cementnih izdelkov: zidakov, strešnikov, cevi, okvirjev itd., s katerimi bi se krile potrebe na Krasu.

Čimprej bi bilo potrebno v Štanjelu ustanoviti nabavno in prodajno zadrugo in izročiti

ATOP A SACRED MOUNTAIN

American Red Cross Photo
Members of American occupation forces, on a Red Cross sponsored tour, rest beside the snow-filled crater of Mt. Fuji, Japan's sacred mountain.

Novi uspehi naših novatorjev v tekstilni industriji

Ljubljana. — Vrste novatorjev — prvoborcev za gospodarsko osamosvojitve naše domovine, se množe.

V Škofjeloški predilnici in tkalnici sta želostrugar Križnar Jože in mojster meh. delavnice Češnovar Andrej po lastni zamisli izdelala stroj za rezanje brusilnega papirja, ki se potrebuje za brušenje gumijevih in korkovih raztezalnih valjkov. Ker v Sloveniji doslej nismo imeli stroja za rezanje 20 mm trakov tega papirja, je bilo treba papirne pasove uvažati iz inozemstva. S strojem, ki sta ga izumila tov. Križnar in tov. Češnovar, je možno naenkrat razrezati 100 m brusilnega papirja različne širine v enakomerno pasove. Stroj je zgrajen zaenkrat le za ročni pogon, ko pa bo izpopolnjen za električni pogon, se bo njegova učinkovitost še povečala. S tem strojem opravi dva delavca v eni uri isti posel, za katerega bi en delavec potreboval brez stroja 10 do 15 ur.

Tretji novator Škofjeloške predilnice tov. Medved Stanko, je izdelal nov predilni stroj za izdelavo vlgognapreje, ki je v toliko izboljšal, da nima ne produktivnih selfaktorjev. Model stroja je izdelal sam v prostem času. Z uporabo novih strojev se bo proizvodnja dvignila za 60%.

V Tovarni tiskanega blaga v Kranju je strojni tehnik tov. Osterman Viktor po navodilih vodje tkalnice tov. V. Stigliča preuredil in moderniziral stare stroje za navijanje osnovne, s čimer se bo dvignila proizvodnja do 80%. Isti novator je izdelal tudi projekt za racionalizacijo dobave premoga iz železniškega voza do kotla, ki je oddaljen od industrijskega tira 30 m. Realizacija tega projekta bi stala

vodstvo ljudem, ki bi delali za skupno korist, ne pa za svoj žep.

Ker so bili med vojno uničeni vsi mlini in je najbližji v Tomaju, bi bilo potrebno v Štanjelu kot v novem središču spodnjega Krasa postaviti zadrugi mlin in mlatilnico. Pri postavitvi zadrugnega mlina in mlatilnice bi gotovo sodelovale z največjo vnemo vse sosednje vasi.

Ker so Štanjelci in sosednje vasi ostali skoraj brez vprežne živine, bi bilo v Štanjelu potrebno ustanoviti fraktorsko postajo z malimi traktorji za oranje. Priporočljiva bi bila še drevesnica in pouk mlademu rodu o gospodarski važnosti sadjere. Jakatan.

podjetje približno 2.000.000 din, prinašala pa bi podjetju letno 650.000 din. koristi.

V Mariborski tekstilni tovarni je tov. Pek Blaž izboljšal lučalno koleno ga volnarski stavbi. Zamisel tov. Peka je možno uporabiti v vseh tkalnicah, kjer delajo z "Grossenheim" statvami. Tov. Filip Jančič je izpopolnil zavoro pri polavtomatih, kar prinaša podjetju 70.000 din letnih koristi. Tov. Tretjak Franc je izboljšal vodilec niti na avtomatu za navijanje sukanca, s čimer bo podjetje letno prihranilo do 25.000 dinarjev. Tov. Grebenc Franc je izboljšal konstrukcijo rezkarja za rezkanje vodilcev niti, s čimer se je delovni čas skrajšal za 8.35% ter je predviden letni prihranek do 15.000 din.

V Mariborski bombažni tkalnici je tov. Rudl Karel, ključavničarski mojster, preuredil pogon pri parnem kotlu, s čimer so odpadla vsa prej zelo pogosta popravila rešetke. Tov. Rudl je tudi omogočil, da ima hi-

VAŽNO OBVESTILO
naročnikom dnevnika Prosvete

V smislu sklepa seje gl. odbora z dne 14. februarja 1947, je bila naročnina za dnevnik Prosveto povišana za \$2.00 letno za vse naročnike.

To velja tudi za VSE one naročnike, ki imajo prišteti po PET članov iz družine, torej se razume, da MORATE TUDI VI DOPLAČATI \$2.00 za naročnino za vaš dnevnik.

Po sklepu gl. izvršnega odbora se ne sme v nobenem slučaju upoštevati VEČ KOT PET ČLANOV iz ene družine pa tudi če imajo več kot pet članov in morajo biti iz enega in istega naslova. Ostali, kar jih je več, morajo prejemati glasilo TEDNIK, da tako vedo kaj se vrši v organizaciji S. N. P. Jednoti.

Vsled tega prosimo, da to upoštevate in nam pošljete še \$2.00 za vašo naročnino.

PHILIP GODINA, upravitelj.

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETO

Po sklepu 12. redne konvencije se lahko naroči na list Prosveto in prišteje eden, dva, tri, štiri ali pet članov iz ene družine ki eni naročnik. List Prosveta stane za vse enako, za člana ali nečlane \$5.00 za eno leto naročnino. Ker pa člani še plačajo pri assentmentu \$1.20 se tednik, se jim to prišteje k naročnini. Torej sedaj ni vroška, reči, da je list predrag za člane SNPJ. List Prosveta je vaša lastnina in gotovo je v vsaki družini nekdo, ki bi rad čital list vsak dan.

Pojasnimo: Vselej kakor hitro kateri član preneha biti član SNPJ, ali če se preseli proč od družine in bo zahteval sam svoj list tednik, bode moral tisti član iz dotične družine, ki je tako skupno naročena na dnevnik Prosveto, to tako naznaniti upravitelju lista, in obenem doplačati dotično vsoto listu Prosveta. Ako tega ne stori, tedaj mora upravitelj znati datum za to vsoto naročniku.

Cena listu Prosveta je:

Za druž. dr. v Kanado \$8.00	Za Chicago in okolico je \$9.50
1 tednik in 6.00	1 tednik in 8.20
2 tednika in 5.00	2 tednika in 7.10
3 tednike in 4.80	3 tednike in 5.90
4 tednike in 3.20	4 tednike in 4.70
5 tednikov in 2.00	5 tednikov in 3.50
Za Evropo je \$11.00	

Izpolnite spodnji kupon, priložite potrebno vsoto denarja ali Money Order v pisnu in si naročite Prosveto. List, ki je vaša lastnina.

PROSVETA, SNPJ.
2657 So. Lawrence Ave.
Chicago 23, Ill.

Prišlečno pošiljam naročnino za list Prosveto vsoto \$

1. Ime _____ Čl. družine št. _____

Naslov _____

Ustavite tednik in ga prišilite k moji naročnini od sledečih članov moje družine:

2. _____ Čl. družine št. _____

3. _____ Čl. družine št. _____

4. _____ Čl. družine št. _____

5. _____ Čl. družine št. _____

Mesto _____ Država _____

Nov naročnik / Star naročnik /

33 YEARS OF U. S. WHOLESALE PRICES

